

Yutma: İnsanın Etolojik Geriliminde Bir Fenomenin Felsefesi

Swallowing: The Philosophy of A Phenomenon of the Human Being in Ethological Tension

Çetin BALANUYE*

Öz: “Yutma” kavramı, insanın ‘anthropocentric’ yatkınlığı nedeniyle olacak, nörofizyolojik bir olay olarak sıklıkla ‘ağız’ ile ilişkilendirilir. İnsan, kendisine benzettiği diğer hayvanlar gibi, bir şeyleri yer ve yutar; yutma bu bağlamda genellikle -insanı da içeren tüm hayvanlar için- olağan bir beslenmenin temel yolu ya da kanalıdır. Olağanlığın bu güncelik kabulü yutma fenomenine ilişkin felsefenin belirgin bir dikkat geliştirmesini engeller; filozoflar arasında doğrudan bu fenomeni çalışmış birinin olmayışı büyük ölçüde bu ‘varsayılmış tematik uzaklık’ nedeniyledir. Ne var ki, dilsel bir keyfiyet bir kenara bırakılırsa yutma fenomeninin oldukça geniş bir metafizik tartışmayla yakından ilişkili olduğu görülür: Yutma, canlı ya da cansız her varlık için, kendi olmayanı kendi kılmak ve böylece var kalmak çabasında bir eşik işlevi görür; varlığın sınırını muğlaklaştırır, ben ile ben olmayanı sorunsallaştırır ve etolojik bir gerilim için tüm mizansenin hazırlar. Bu çalışma, sözü edilen mizansenin Spinozacı bir perspektiften açıklamak ve bir tür ‘yutma felsefesi’ için spekülasyonlu çözümlenmeleri geliştirmek amacıyla yazılmıştır.

Anahtar sözcükler: Spinoza, Yutma, Metafizik, Bireyleşim

Abstract: The phenomenon of swallowing, most probably because of the anthropocentric predisposition of human beings, is usually associated with the 'mouth'. The human being, just like other animals with whom is found a large resemblance, eats, swallows and/or digests something. Swallowing, therefore, is no more than an ordinary way of obtaining nutrition via the mouth for all those animals including humans. The ordinary and unreflected acceptance of this so-called trivial fact, however, hinders philosophy from developing a systematic interest in this phenomenon. The fact that there is hardly a philosopher in the entire canon of Western philosophy who explicitly studied this phenomenon is perhaps caused by its supposed triviality and irrelevance. Yet, when we forget these suppositions for a while and begin to think in more creative ways, we may easily come to realize that this phenomenon provides a vast opportunity to shed light on various metaphysical issues. The concept of swallowing can well be thought of as a way of assimilating others and other things to any individual 'I', i.e., an idea which is valid not only for humans but also for all other living and nonliving things. It blurs the so-called boundaries of any kind of individual and serves as a legitimate ground to help him/her/it survive as such. This possibility, in a sense, sets the stage for an ethological tension. This article is an attempt to elaborate this stage from somewhat Spinozian perspective and develops a speculative strategy to benefit from the concept of swallowing.

Keywords: Spinoza, Swallowing, Metaphysics, Individuation

1. ‘Yutma’ kavramı ilk bakışta (belki de sonraki pek çok bakışta da) felsefeye en uzak konulardan biri gibi görünür. Sözü edilen fenomen öncelikle nörofizyolojinin meşru bir çalışma konusu olarak ortaya çıkar. Bunun en temel göstergesi, ‘yutma’ anahtar sözcüğünün kapsamlı

* Doç. Dr. Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü, Antalya. balanuye@akdeniz.edu.tr

bir araştırmasının çoğunlukla ‘yutma bozuklukları’ gibi sağlık sorunlarıyla ilgili terim ve kavramlarla sonuçlanmasıdır. Tıp açısından yutma fenomeni, insanın istemsiz bir biçimde yutamaz hale geldiği sağlık sorunlarını gidermek için çalışır ve nörofizyoloji bu sorunla başa çıkmak için yutmanın nasıl gerçekleştiğini anlamak, bunun gerçekleşemediği durumların sinirsel ve fizyolojik nedenlerini göstermek ister. Bu türden tıbbi temaların dışında yutma üzerine belirgin bir felsefi yazın birikiminin olmadığı dikkat çeker. Filozoflar açısından yutma adeta ne gerekli ne de olanaklı bir soruşturma konusudur.

2. Felsefe açısından yutma fenomeni salt bir metafor olarak ele alınır; doğrudan bu fenomenin çözümlenmesinin amaçlanmadığı pek çok felsefi metinde yutmadan bir metafor olarak söz edilir ve çağrışımlarından yararlanır. Bununla birlikte, özellikle Lakoff’un (Lakoff & Johnson 2003) son dönem çalışmalarından sonra metaforların ya da kavramların basitçe ‘sözler’ olduğu görüşü terk edilmiştir: Sözlerimiz bedenli varlıklarımızın uzamlı bir dünyada olagelme tarzlarının doğrudan ifadeleridir. Yutma fenomeninin dildeki temsilinde de durum aynıdır. Lakoff bu nedenle olacak ilgili konudaki makalesinde bir alt bölümü şöyle adlandırmıştır: “Fikirler gıdadır”. Lakoff’un verdiği örneklerden bazıları şunlardır: Söyledikleri *ağzımda kötü bir tat* bıraktı. Bu makale *ham* olgularla dolu, fikirler *yarı pişmiş* ve teorisi fazla *ısıtılmış*. *Sindirmek* için çok fazla olgu içeriyor. Bu savı basitçe *yutamıyorum*. Argüman balık gibi *kokuyor* (Lakoff & Johnson 2003, 47) Aynı metafor çeşitliliği edebiyatta ve mitolojide de yaygındır. Rıfat Ilgaz’ın efsanevi *Hababam Sınıfı*’nın haylaz öğrencilere sözde göz açtırmayan öğretmenin adı *Kül Yutmaz*’dır ve her fırsatta öğrencilerine ‘bana yutturamazsınız’ demektedir. Kişiler arası şikayete dayalı hakaret davalarında davacı hakkını ‘söyledikleri yenilir yutulur şeyler değildi...’ diyerek aramakta, davalının sözlerini bir yaşam tehdidi olarak algıladığını ileri sürmektedir. Yutma fenomeninin dilde, düşüncede, yaşamın hemen her alanında kılık değiştirmiş biçimde karşımıza çıkması sanılandan köklü bir tarihe sahiptir. Şu pasaj dört bin yıllık Gılgamış Destanı’ndandır:

*Urşanabi, bu ot büyüğü ottur,
İnsan bununla gençleşir.
“Yaşlı, genç olur” Derler bu ota.
Bunu Uruk’a götürmek istiyorum.
Sevdiklerime yediririm onu.
Onu doğrayayım,
Sonra kendim yeyip çocukluk çağıma döneyim (Gılgames 2012).*

3. Felsefenin yutma ile arasındaki bu varsayılan tematik uzaklık, bir başka açıdan ele alındığında zengin bir metafizik spekülasyon olanağını açığa çıkarır. Bu, salt yutma fenomeninin saklı kimi çağrışımlarının zenginliğinden değil, felsefenin sözde kendisine uzak bir temayı çalışmaya kararlı bir yönelişindeki ‘kısıtlar’ nedeniyledir; kısıtlar, ironik bir biçimde düşüncüyü disipline eden, ayırdına varılmamış ilişkilerin ve çağrışımların keşfedilmesini sağlayan bir olanak olarak ortaya çıkar. Bu olguyu şaşırtıcı bir çabuklukla ilk fark eden edebiyattır. Georges Perec, 60’larda Fransa’da etkin OuLiPo adlı deneysel bir edebiyat topluluğunun üyesiydi. Topluluğun gündeminde yazarların kendi kendilerine koydukları kısıtlarla yazmalarının hangi deneysel sonuçlar doğuracağını görmektir. Bu amaçla Perec’in önüne de bir kısıt kondu: Fransızcanın en sık kullanılan harflerinden biri olan “e” harfini hiç kullanmadan bir roman yazmalıydı. Sonunda ortaya Perec’in başyapıtı kabul edilen 300 sayfalık *La Disparition* (İngilizcede *The Disappearance*, Türkçede *Kayboluş*) çıktı. (Georges Perec, 1990) Tüm romanda bir kez olsun “e” harfi kullanılmamıştı ve okurlar bunu sonradan kendilerine söyleninceye kadar fark etmemişti (Daha da ilginç, anılan kitabı Türkçeye çeviren Cemal Yardımcı da çevirisinde

‘e’ harfini hiç kullanmamıştır).

4. Sözü edilen tematik uzaklığın yarattığı kısıtla düşünüldüğünde bir filozof açısından -genel sezgiye uygun olabilmek üzere- yutma bir ‘bireyleşim’ (*individuation*) metafiziğini tetikler. Yutma, canlıların “içeri-dışarı” algılarında yegane kanal işlevi gören beş duyu arasında en çok tat ile ilişkili bir olgu olarak belirir. Oysa yutma fenomeni salt ağız ya da tat ile sınırlı düşünülme zorunda değildir. Duyuların hep birlikte ortak işlevi organizmaya “*allopöietik*” (*allopöietic*) bir süreklilik sağlamaktır; bir şeyler organizmaya duyularla girer, organizmada dönüşür ve organizmadan başka türlü çıkar. Görmek, ışık ışınlarının -foton- , işitmek ses dalgalarının, dokunmak dokunulan nesnenin niteliklerine ilişkin etkilerin, koklamak koku moleküllerinin, tatmak ise tat moleküllerinin organizmaya kazandırılma yollarıdır. Gerçekte tümü “*ben*” dediğim şey her neyse, ben olmayan “*öteki*” şeylerin bende dönüşümü, başkalaşımını sağlayan süreçlerin toplamıdır. Ben tam da ben olmayanları bende asimile edebildiğim, onları sindirebildiğim ve ben kılabilirdiğim sürece var kalmayı sürdürebilirim.

5. Spinoza, *Etika*’nın birinci bölümünü, yalnızca Doğa/Tanrı’ya özgü bir ayrıcalık olarak “içeri-dışarı” ayrımını ortadan kaldırmaya ayırır. Olmakta olan her ne varsa (*modus*) bir içerilik-dışarılık kavramsallaştırmasıyla anlaşılabilir; ama, Doğa/Tanrı’nın kendisi bu tür bir ayrıma elverişli değildir. Her şey Doğa/Tanrı’dadır ve ondadır, ona içkindir ve öyleyse onun bir “*dışarı*” yoktur. *Etika*’nın birinci bölümünün ilk tanımı bu düşüncenin kurulduğu ilk aşamadır: “*Özü varlığı kuşatan, başka deyişle tabiatı ancak var olarak tasarlanabilecek olan şey, kendi kendisinin nedeni (causam sui) diyorum*” (*Etika*, I-T1), (Bu makalede Spinoza’nın *Etika* adlı kitabına yapılan tüm atıflarda şu düzene uyulmuştur: *Etika*’nın ilgili bölümü Roma rakamlarıyla ifade edilmiş, ‘tanımlar’ için T harfi, ‘aksiyomlar’ için A harfi, ‘önergeler’ içinse Ö harfi kullanılmıştır. Buna göre, örneğin, *Etika*, I-T1 yazıldığında, *Etika*’nın 1. Bölümü ve 1. Tanımına atıf yapılmaktadır). Yine ilk bölümün birinci aksiyomu bu tanımla birlikte ele alındığında, salt Doğa/Tanrı’ya özgü olan ve onda türeyen/var olan başka hiçbir şeye atfedilemez olanı belirginleştirir: “*Var olan her şey ya kendisinde ya da başka bir şeyde (vel in se vel in alio) vardır*” (*Etika*, I-A1). Konumuz açısından bu önemlidir, çünkü Doğa/Tanrı’nın kendisi ne “yutan” ne “yutulan”, ama yutma-yutulma fenomeninin gerçekleşmesinin olanaklılık koşulu olarak ortaya çıkar.

6. Yutma fenomenine ilişkin geliştirilecek bir metafizik için *Etika*’nın birinci bölümü ile üçüncü bölümü birbirine doğrudan bağlı bir gerektirme (*entailment*) olarak belirir. “Duygulanışların Kökü ve Tabiatı” adını alan üçüncü bölüm, bir bakıma üstte sözü edilen olanaklılık koşulu içinde ve ona içkin olarak, olmakta olan her şeyin (*modus*) nasıl bir yutma-yutulma sürekliliğine zorunlu olarak gerektirilmiş olduğunun gösterileceği bölümdür. Bu bölümün meşhur altıncı ve yedinci önermeleri, insan modusu’una gelmeden çok önce, tüm varlık tarzları (*modus*) için genel-geçer bir ontolojik ölçüt ortaya koyar: Bir “şey” nedir? Ya da, bir şeyin var olması ne demektir? Altıncı önerme şöyledir: “*Her şey kendi varlığında devam etmek için elinden gelen bütün çabaları yapar*” (*Etika*, III-Ö6). Önermenin kanıtlanmasında Spinoza bir şeyi o “şey” yapanın tam da var kalma çabasının bizzatı kendisi olduğunu sezdirir: “*... tekil şeyler Tanrının sıfatlarını belirli ve gerekli bir tarzda ifade eden tavırlardır... o şey kendi varlığını ortadan kaldıracı her şeyin karşıtıdır*” (E, III-Ö6K). Yedinci önermede Spinoza adeta bu var kalma çabasından öte ya da başka bir ontolojik varlık ölçütü aranmasının önünü keser: “*Her şeyin kendi varlığında sürüp gitmek için yaptığı çaba, o şeyin fiili (actuel) özü dışında bir şey değildir*” (E, III-Ö7).

7. Spinoza’ya göre bu aktüel öz (*conatus*), ‘bireyleşim’ süreçlerinin de temelidir. Doğa/Tanrı’da meydana gelen tüm tarzlar (*modus*), yer kaplamalık niteleyeni açısından cisimleştikleri her durumda (ve düşünce niteleyeni açısından cisimleşmenin fikri olma)

bakımında zihinselleştikleri her durumda) *etkileme* ve *etkilenme* yetkinliğinin konusu olurlar. *Etika*'nın ikinci bölüm on üçüncü önermesine eklenen ayrıntılı alt bölüm, bu etkileme ve etkilenme ilişkiselliğinin açıklanmasına ayrılır. Bir anlamda Spinoza fiziği denebilecek bu bölümde, basit bedenler ve birleşik bedenler ayrıştırması yapılır. [Kuşkusuz bu bir *ayrımdır* (*distinction*), ama *ayırma* (*separation*) değildir.] Basit bedenler tözsel açıdan değil de, ya durağanlık ya da devinim halinde olmaklık bakımından birbirinden ayrılırlar. Bir basit beden bu açıdan hangi halde olacağı da kendi cinslerinden başka basit bedenlerin etkisine bağlıdır. Birleşik beden ise, kendisini *conatus* gereği tutarlı bir etkinin nedeni kılacak biçimde oluşturan basit bedenlerin belli bir devinim oranı kuracak biçimde bir araya gelişidir. Bireyleşim metafiziği açısından bir birey, öyleyse, kendisini kuran basit bedenlerin (ve bunlara ilişkin eş zamanlı fikrin) devinim ya da durağanlık açısından sahip olduğu oran anlamına gelir. Bir başka deyişle, Spinoza için birey, ortak bir etkinin nedeni olmak üzere uyumlu devinen alt bireylerin birliğidir. Bu anlamda ben dediğim şeyden bir şeylerin çıkması (dökülen saç, tırnak, deri, dışkı vb.) ya da ben dediğim şeye bir şeylerin katılması (hava, gıda, kalp pili vb.) kalanın ortak etkinin nedeni olacak birliğindeki oran korunduğu ölçüde “*ben*”in işlevini ortadan kaldırmaz.

8. Bu açıdan bakıldıkta, Doğa/Tanrı'daki tüm tarzlar için “*bireyleşim*” -yani bir şeyi o şey yapmaklık- yeni bir ifade olanağına kavuşur: Var kalma çabasının aktörü/konusu olan her şey “*var*”dır ve bir şey kendini oluşturan unsurlar aynı oranı (*ratio*) sürdürecektir biçimde başka unsurlarla değişse ve birleşik beden biçimini değiştirirse de ‘bireylik’ doğası ve kendiliği korunur. Üstelik, bu yargı salt insanlara ya da canlı organizmalara özgü değil, tastamam kuşatıcı bir ontolojik yargı olarak kozmik bir geçerlilik savındadır. Sözü edilen bireyleşim yasası Theseus'un gemisi kadar fotosentez yapan bir bitki ya da kabuk değiştiren bir yılan için de geçerlidir. Bir gemi, onu o gemi yapan *conatus*'un, yani tutarlı bir etkinin kaynağındaki çabadan başka bir şey değildir ve kendisini kuran parçalar değişse de ortak etkiyi olanaklı kılacak devinim/durağanlık oranı korundukça varlığı değişime/evrime karşın -sınırlı ve belirsiz bir süre-sürecekler. Aynı açıklama aynı ölçüde fotosentez yapan bir bitki ya da kabuk değiştiren bir yılan için de geçerlidir.

9. Yutma, belki de en önemli çağrışımı bu bağlamda kazanır: Şeylerin yüzeyleri, reseptörler ya da duyu organlarının tümü metaforik sayılamayacak bir doğrudanlıkla *ben için ben olmaya-nın yutulması, ben kılınması, böylece ben'in sürdürülmesinin araçları* olarak özetlenebilir. Bu anlamda “*yutma*” bir var kalma çabasının ve bu çaba gereğince karşılaşmalardan alınan etkilerin bireyin tekil varlığı için elverişli bir oranın sürdürülmesine katılışının en direkt ifadesi olarak okunabilir. Aynı gerekçeyle, Spinozacı etiğin olanaklı bir tercümesi de zorunlu karşılaşmalardan ibaret bu içkinlik düzleminde, her bir *modus* için ve her bir karşılaşmada kendisi için neyi yutup neyi yutmayacağını kavrama sorunsalına dönüşür. Spinoza için bu kavrayışın yetkinleştirilmesi felsefedir ve felsefe de Doğa/Tanrı'nın olabildiğince upuygun bilinmesi ya da tanınması çabasından başka bir şey değildir.

10. Ne var ki, Spinoza -daha önce de kısaca vurgulandığı gibi- Doğa/Tanrı'da, doğanın bizzatihi kendisi hariç hiçbir sonlu *modus*'un sınırsızca sonsuz bir süre var kalamayacağını kendi sisteminin zorunlu bir gerektirmesi olarak bildirir. Bu bir anlamda, zorunlu karşılaşmalara gerektirilmiş *modus*'ların, tüm karşılaşmalardan esenlikle çıkmasını, her karşılaşmada eyleme gücünü artırmasını, bir başka deyişle *modus*'ların sürekli olarak ve her zaman kendine yarayanı “*yutamayacağını*” söylemektir. Bu olanak yalnızca kendi kendinin nedeni (*causam sui*) olan Doğa/Tanrı'ya özgüdür.

11. En eski mitolojilerde “*ouroboros*” sembolünün kullanıldığını biliyoruz: Kendi kuyruğunu yiyerek kendini sürekli kılan bir yılan. Bu tastamam bir “*autopoiesis*” ifadesidir. Mutlak

bir kendine kendine yeterlik, ‘*causam sui*’ olmaklık, kendi kendini örgütlemek ve sonsuzca yeniden üretebilmeklik (*self organizing*) Spinoza’da Doğa ya da Tanrı’nın bir ifadesine dönüşür. Bu, tek bir içkinlik düzleminde, Doğa/Tanrı’nın kendinden türettiği ve ancak türettikleri aracılığıyla sürececek mutlak sonsuz bir “yeni”nin yaratımıdır; mutlak yaratıcılıktır. Sherman bunu şöyle ifade eder:

Spinoza katılımı, içkinlik ve varlığın tek anlamlılığı kavramları içinden işleterek ve aşkıncılığın her türünü reddederek keskinleştirir. Spinoza düşüncesinde katılım (ister biçim ister varoluş, isterse yaratıcılık açısından olsun) kendi başına saf ve basit ifade oluşturur. Öz ve varoluş (biçimsel açıdan ayrılabilir ama tözsel bakımdan özdeştir), ‘bir’ kutsal tözün kendi kendini yaratan ifadesinden başka bir şey değildir. Tanrı tanrısallığını bizde ve tüm varlıklarda yaratır, ama aynı zamanda bizler de kendi kendimizi yarattıkça onu yaratırız. Bir anlamda yalnızca yaratıcılık vardır, yalnızca tek bir, dinamik, kozmik bir ‘autopoiesis’. (Sherman 2008, 97).

12. Ne var ki, insan kendisinin bir “*ouroboros*”, tastamam bir “*autopoiesis*” olmadığını kederli bir kesinlikle fark etmektedir. “*Ben*”, ben olmayanla tuhaf bir “yutma” ve “yutulma” ilişkisi içindeyimdir ve sonlu bir *modus* olarak sınırlı ve belirsiz bir süre için var kalımlımı sağlayacak bir eyleme gücü artırma çabamın yolda oluşumu sevinçli kılmaya muktedir olsa da, yolun bir sonu olduğu fikrine bir çare sunamayacağını bilirim. *Etika*, kuşkusuz, tam da bu soruna bir çare olmak amacındadır ve bu anlamda terapötik bir metin olduğu bile ileri sürülebilir. Bu aşamada “yutma” kavramı yine en ilginç çağrışımlarıyla çıkar karşımıza: Latince “*Sapere*” iki anlamı kendinde taşır: İlk anlamı “*bilgece bilmek*”, diğer anlamı “*tatmak*”tır. Burada tatmak, basitçe bir duyu deneyimi olmanın ötesine taşar ve zihinsel bir nitelik de kazanır.

13. Edebiyat bu esinin cisimleştiği yerdir: Meşhur Kral Arthur’un hikayesi bin yılı aşkın bir zamandır yeniden yeniden yazılır. Bütün yorumlarında ortak olan, Arthur’un şeytanca planların kadını ablasıyla, aşık olduğu ama başkasına sevdalı karısı arasında parçalanan benliği Arthur’u ülkesini yönetemez hale getirmiştir. İşte tam böyle bir aşamada Arthur’a “*kutsal su*” verilir. Arthur bu suyu yuttuğu andan itibaren mutlak bir zihinsel açıklığa kavuşur, eylem ve kararlarında bilgelik kontrolünü yeniden devralır (bk. Ashe 1985).

14. Bu çerçevede “yutma” kavramı en geniş anlamda ünlü bilim tarihçisi Koyre’nin, Jager (1999, 66-117) tarafından ele alındığı biçimde kozmos tasvirini akla getirir: Kozmos, adeta bir yutma pratiği içinde, özne ve nesne, ben ve öteki, ev sahibi ve konuk gibi kavramsal gerilimlerle birlikte işler. Sonsuz içinde sonlunun esenliği hiçbir biçimde hiyerarşik olmayan, tümüyle içkin bir düzlemdeki yeme-yenilme ilişkisinin etolojisine dönüşür. Ancak bu aşamada, Jager’in belirttiği gibi, insan moduslarının yarattığı dilsel-kültürel temsil sistemlerinin bir sonucu olarak insana özgü farklar devreye girer: Diğer varlıklardan ve diğer hayvanlardan farklı olarak insan salt kendi (bireysel) olanaklarıyla neyi yiyeceğini karşılaşmaların spontanlığında içgüdüsel bir itkiye bağlamaz, ona bu yöneliş kendi türünün yaşlı üyeleri tarafından verilir ve yeme pratiği adeta normatif bir öğrenmenin belirlenimine bağlanır (Jager 1999, 9-11).

15. Öyleyse, “yutma”, tek bir içkinlik düzleminin tüm sonlu *modus*larını belirleyen gerçekliğin dinamik bir ifadesi olmakla birlikte, insan *modus*larında fazladan hem bir ‘olanak’, hem de bir ‘güçlük’ eş zamanlı olarak ortaya çıkar: Yutmak, insan için bir yandan -diğer *modus*lar gibi ve onlar kadar- konatik (*conatus*) çabalamanın zorunlu gerektirmesi, öte yandan ise insan *modus*larına özgü temsil sistemlerinin insafına kalmış bir pratiğe dönüşür. Modern insan için “*neyi yutacağı*”, çoğu zaman “*ona neyin yarayacağı*” sorusuna ilişkin bireysel

soruşturmadan çok önce belirlenir. Korporatif karı maksimize etme amaçlı ticari tüketim özendirmeleri, kültürel yönlendirmeler, gündelik yaşam pratikleri ve daha başka pek çok temsile dayalı güdülenmelerle insan yutma kavramında gizli metafizik çağrışımlarla bağıni hepten koparabilir. Diyet konusundaki modern tavsiye, uyarı ya da saplantının bu denli usandırıcı bir aşamaya gelmesinin bir nedeni de budur.

16. Spinoza, temsil kavramını *Etika*'da hemen her zaman bir fikrin “*upuygunsuzluğu*” (*inadequacy*) ya da “*yanlış inanç*” (*false belief*) kavramlarıyla birlikte tartışır. Bu, yutma bağlamında yukarıda sözünü ettiğimiz diyetle ilişkin temsil sorunuyla doğrudan ilgilidir. Spinoza'nın konuya ilişkin ikinci bölümdeki üç farklı önermede söyledikleri bir arada ele alındığında yutmanın neden çoğun kusurlu (*modus*'un var kalımı açısından gerçekte yaramayan bir tarzda) olduğu, “bilgece yutma”yı bilmenin neden her zaman zor olduğu/olacağı açıklık kazanır. Bu önermeler sırasıyla şöyledir: “*İnsan ruhu asıl insan bedenini bilmez ve onun var olduğunu ancak bedeninin uygulandığı uygulamaların fikirleri ile bilir*” (*Etika*, II-Ö19). Burada italik yazarak dikkat çektiğimiz ayrıntı önemlidir: Bir beden kendini oluşturan çok sayıda alt beden ‘oran’ olduğundan ve bu oran sürdükçe varlık (*modus*) süreceğinden, insan zihni tüm alt bedenlerin bir karşılaşmadan nasıl etkilendiğini bilmekten çok, oranın genel, bütünsel ve anlık etkilenişini bilecektir. Bir beden kendisini oluşturan tüm alt bedenlerle birlikte herhangi bir karşılaşmaya ilişkin mutlak nedenselliğinin bilgisi (asıl beden bilgisi) yalnızca Doğa/Tanrı'dadır. Bu anlamda bir beden “*nelere muktedir*” olduğu sahiden de büyük bir epistemolojik güçlük olarak karşımıza çıkar. Yirmi beşinci önerme bu ayrıntının bir devamı niteliğindedir: “*İnsan bedenine ait herhangi bir uygulamanın fikri dış cisme ait upuygun bilgiyi kuşatmaz*” (*Etika*, II-Ö25). Tartışmamız bağlamında burada sözü edilen “dış cisim” insan *modus*'uyla yutma-yutulma ilişkisi çerçevesinde değerlendirilebilecek herhangi bir dış *modus*'tur. İnsan, böylece, bir karşılaşmada yutmaya yeltendiği şeye ilişkin upuygun bir bilgiye salt kendi bedenindeki etkilenişleri bilmek yoluyla sahip olamaz. Bu tür bir bilgi Doğa/Tanrı'dadır ve eğer herhangi bir *modus* -diyelim bir insan- istisnasız her zaman yalnızca kendisine yaradığını upuygun bildiklerini yutsaydı sonsuzca var olması gerekirdi ki bunun Spinoza sisteminde absürd bir umut sayıldığını biliyoruz. Öyleyse, karşılaşmalarımızda yanlışlık ve hata hep bizimle olacaktır. Spinoza bunu şöyle ifade eder: “*Yanlışlık ve hata, upuygun olmayan ya da eksik ve bulanık fikirleri olan bilgi yokluğundan ya da eksikliğinden ibarettir*” (*Etika*, II-Ö35). Yutma bağlamında upuygun olmayan, eksik ya da bulanık fikirlerimiz vardır ve hep olmaya da devam edecektir.

17. İnsan söz konusu olduğunda yukarıda sözü edilen ‘upuygun olmayan, eksik ya da bulanık fikirler’ ağının yutma açısından modern diyet söylemleriyle sürekli yeniden üretildiğini anlamak güç değildir. Onca bilimsel birikimine karşın, kendine yaramayanı yutma konusunda modern insanın bir bitki ya da hayvandan daha bilge olmayı başaramayışının gerisinde insanın temsil yeteneğinin olması ironiktir. Hem anoreksi hem de obezitenin yalnızca insan için bir tehdit olması bir yana, sorunun hayvanlar dünyasında yalnızca evcilleştirilen türlerde görülmesi de insanın bulanık fikirlerini hayvan dostlarına da sirayet ettirebildiğini göstermek açısından ilginçtir.

18. Yutma, karşılaşmalara mahkum sonlu varlıkların sonsuzca süren var olagelme çabalarında bir “*eşik*”tir.

KAYNAKÇA

- Ashe G. (1985). *The Discovery of King Arthur*. Garden City 1985.
- Gilgameş Destanı* (2012). Çev. İsmet Zeki Eyüboğlu. İstanbul 2012.
- Jager B. (1999). "Eating as Natural Event and as Intersubjective Phenomenon: Towards a Phenomenology of Eating". *Journal of Phenomenological Psychology* 30/1 (1999).
- Lakoff G. & Johnsen M. (2003). *Metaphors We Live by*. London 2003.
- Perec G. (1990). *La Disparition*. Paris 1990. *Kayboluş*. Çev. C. Yardımcı. İstanbul 2005
- Sherman J. H. (2008). "A Geneology of Participation". Eds. J. N. Ferrer & J. H. Sherman *Participatory Turn, The: Spirituality, Mysticism, Religious Studies*. Albany 2008.
- Spinoza B. (2004). *Etika: Geometrik Düzene Göre Kanıtlanmış ve Beş Bölüme Ayrılmış Olan*. Çev. H. Z. Üken. Ankara 1999.

